

LANDSBYGDSDIMENSIONEN I DET REGIONALA UTVECKLINGSARBETET

INNEHÅLL	
SAMMANFATTNING	2
1 INLEDNING	3
1.1 Glesbygdsverkets uppdrag	3
1.2 Metod/arbetsätt	3
1.3 Delrapportens disposition	3
2 FRÅGESTÄLLNINGAR/ENKÄT	3
3 REDOVISNING AV ENKÄTSVAR	4
3.1 Vad är landsbygd?	4
3.2 Program i länet som bidrar till hållbar utveckling på landsbygden	5
3.2.1 Regionalt Utvecklingsprogram, RUP	5
3.2.2 Regionalt tillväxtprogram, RTP	6
3.2.3 Landsbygdsprogram	6
3.2.4 LBU-program	6
3.2.5 Lokalt utvecklingsprogram för kommersiell service	6
3.2.6 Program för entreprenörskap och lokalt utvecklingsarbete	7
3.2.7 Strukturfondsprogram	7
3.2.8 Övriga program, insatser och projekt som bidrar till hållbar utveckling på landsbygden	7
3.3 Samordning av olika program med betydelse för landsbygden	7
3.3.1 Exempel på samordning	7
3.3.2 Förslag på ökad samordning	9
3.4 kvinnors och mäns villkor när det gäller arbete, service och företagande på landsbygden	11
3.4.1 Arbete och företagande	11
3.4.2 Service	11
3.5 hur landsbygdsfrågor bör behandlas i regionalt utvecklingsarbete	12
3.5.1 Samordning	12
3.5.2 Lokala arbetsmarknadsregioner och regionförstoring	14
3.5.3 Företagande och finansiering	14
3.5.4 Samordning bland servicegivare	14
3.5.5 Jämställdhet	15
3.5.6 Lokal utveckling och social ekonomi	15
3.5.7 Samhällsplanering	15
3.6 Behov av metod- och kunskapsstöd	15
4 REFLEKTIONER OCH FORTSATT ARBETE	16
4.1 Samordning på nationell och regional nivå	17
4.1.1 Behov av en enhetlig definition av landsbygd?	17
4.1.2 Nationell politik för landsbygden?	17
4.1.3 Särskilt utvecklingsprogram för landsbygden?	17
4.1.4 Partnerskap	18
4.2 Företagande, arbete och service på landsbygden	18
4.2.1 Kvinnors och mäns olika villkor för arbete, företagande och service	18
4.3 Regionförstoring; lokala arbetsmarknadsregioner	19
4.4 Samhällsplanering	19
4.5 Kompetens- och kunskapsstöd inom området	19
4.6 övriga reflektioner	19
4.7 Avslutning	19

SAMMANFATTNING

Landsbygdsdimensionen finns med i det regionala utvecklingsarbetet i samtliga län/regioner. Det är dock stora skillnader i hur tydligt landsbygdsfrågorna framträder. Det kan Glesbygdsverket konstatera i denna delrapport, som är en sammanställning av hur län och regioner redovisat hur de tar tillvara landsbygdsdimensionen i det regionala utvecklingsarbetet.

Det är en splittrad bild som framträder vid en genomgång av de redovisningar som varje län lämnat. Landsbygdsdimensionen är inte speciellt synliggjord i de regionala tillväxtprogrammen, men finns däremot med i andra program, till exempel strukturfondsprogram. Det är stora skillnader mellan länen vad gäller status på landsbygdsfrågorna och på vilka sätt de arbetar med dessa.

Bakgrunden till rapporten är Glesbygdsverkets uppdrag från regeringen att redovisa hur landsbygdsdimensionen tas tillvara i det regionala utvecklingsarbetet. Glesbygdsverket ska lämna denna delrapport till Regeringskansliet senast den 17 september 2004. En slutredovisning av uppdraget ska efter samråd med Jordbruksverket lämnas senast den 25 februari 2005.

I delrapporten redovisas resultatet av den enkät som län/regioner besvarat utifrån frågorna i regleringsbrev för 2004. Rapporten avslutas med reflektioner och en beskrivning av vad Glesbygdsverket kommer att utveckla vidare i slutrapporten. Frågan om metod- och kunskapsstöd, liksom frågor kring företagande på landsbygden och landsbygdsdefinition utvecklas i samarbete med Jordbruksverket.

Följande frågor kommer att utvecklas vidare i slutrapporten:

- Samordning på nationell och regional nivå (landsbygdsdefinition, politik för landsbygden, landsbygdsprogram, partnerskap)
- Företagande och service på landsbygden
- Finansiering av företag och boende
- Arbetsmarknadsregionernas och regionförstoringens betydelse för landsbygden
- Samhällsplanering
- Behovet av kunskaps- och metodstöd

1 INLEDNING

1.1 GLESBYGDSVERKETS UPPDRAG

Glesbygdsverket har regeringens uppdrag att sammanställa och analysera inkomna redovisningar från länen avseende uppdraget att redovisa hur landsbygdsdimensionen tas tillvara i det regionala utvecklingsarbetet. Glesbygdsverket ska lämna en delrapport till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) senast den 17 september 2004. En slutredovisning av uppdraget ska efter samråd med Jordbruksverket lämnas senast den 25 februari 2005.

En intern arbetsgrupp; Inger Normark, Carolina Schönbeck och Ulf Tynelius har sammanställt delrapporten.

1.2 METOD/ARBETSSÄTT

Glesbygdsverket har lagt upp arbetet med delrapporten i fem steg. Först ombads län och regioner att utse kontaktpersoner. Därefter skickades en enkät innehållande frågorna i regleringsbrevet och några ytterligare kompletterande frågor, som ansågs viktiga för det fortsatta arbetet.

Uppdraget diskuterades vid ett möte i maj på initiativ av fem län; Värmland, Västmanland, Dalarna, Gävleborg och Örebro. Regionvisa träffar kommer att planeras in under arbetet med slutrapporten. Arbetet har även underhand stämts av med representanter för Jordbruksverket.

Länens redovisningar lämnades under veckorna 24-25. Samtliga län har lämnat in ett omfattande material och detta har bearbetats och sammanställts till delrapporten.

1.3 DELRAPPORTENS DISPOSITION

Redovisningen i delrapporten bygger på de uppgifter länen/regionerna lämnat och består av tre delar:

- Avsnitt 1-2 Inledning och frågeställningar
- Avsnitt 3 Sammanställning av enkätsvar
- Avsnitt 4 Reflektioner och fortsatt arbete

2 FRÅGESTÄLLNINGAR/ENKÄT

Följande frågor ställdes i en enkät till länen. De frågor som kursiverats har kompletterats till uppdragen i regleringsbrevet till länsstyrelser/samverkansorgan/självstyrelseorgan.

1. *Vad är landsbygd? Ange hur landsbygden definieras i länet/regionen?*
2. Ange vilka program i länet som bidrar till hållbar utveckling på landsbygden och dess åtgärdsinriktningar. Bifoga aktuella program till redovisningen.
3. *Finns andra insatser som bidrar till hållbar utveckling på landsbygden, finansierade via det regionala utvecklingsanslaget eller strukturfondsprogram, i länet?*
4. Redogör för hur arbetet bedrivs med att samordna olika program av betydelse för landsbygden samt hur arbetet ytterligare kan förstärkas.
5. Redovisa synen på hur landsbygdsfrågor bör behandlas i regionalt utvecklingsarbete.
6. Redovisa hur kvinnors och mäns villkor när det gäller arbete, företagande och service på landsbygden belyses i det regionala utvecklingsarbetet.

7. Redovisa eventuella behov av metod- och kunskapsstöd på området.
8. *Lämna gärna ytterligare exempel på insatser och projekt som bidrar till en hållbar utveckling på landsbygden.*
9. *Idéer om framtiden - vad kan ytterligare göras för att skapa hållbar utveckling och tillväxt på landsbygden?*

3 REDOVISNING AV ENKÄTSVAR

Nedan redovisas länens och regionernas svar. Många enkätsvar kan vara svåra att hänföra till en specifik fråga, då svaren ofta hör ihop med flera frågor. Därför har frågorna 4 och 8 sammanställts under punkt 3. 3. Frågorna 5 och 9 har sammanställts under punkt 3.5.

Svar har lämnats av 12 länsstyrelser, varav ett län har samverkansorgan, men där länsstyrelsen ombetts ansvara för redovisningen.

Sju samverkansorgan och två självstyrelseorgan har svarat, varav endast två har uppgett att de samrått med länsstyrelsen.

Bland de län där företrädare för landsbygdsenheter haft huvudansvaret för redovisningen betonas ofta insatser med utgångspunkt i de areella näringarna, medan företrädare för regionalekonomiska enheter betonar olika insatser för företagsstöd.

3.1 VAD ÄR LANDSBYGD?

Det finns ett antal definitioner av vad som är lands- och glesbygd. Det har därför varit intressant att veta hur länen definierar detta och om det finns någon vedertagen benämning som används.

Några län pekar på att de inte har något behov av en vedertagen definition, eftersom ändamålet med definitionen får styra vad man definierar som landsbygdsområde. Det finns även län som påpekar behovet av en enhetlig, nationell definition. Några län säger att hela länet är landsbygd. Inom samma län används ofta kombinationer av olika definitioner.

Följande definitioner används av länen idag:

Statistiska centralbyråns definition:

SCB avgränsar inte gles- och landsbygd i egentlig mening. Man avgränsar tätorter. Sverige har tillsammans med de nordiska länderna kommit överens om en gemensam definition. Den säger att en tätort har mer än 200 invånare och mindre än 200 meter mellan husen. Det som blir kvar utanför tätorterna bildar glesbygd.

Detta är den vanligaste definitionen i kombination med definitionen i förordningen om landsbygdsstöd.

Landsbygdsstödsförordningens definition (SFS 2000:283)

Enligt förordningen definieras glesbygd som stora sammanhängande områden med gles bebyggelse och långa avstånd till större orter, sysselsättning och service. Med landsbygd avses områden med liknande förhållanden som i glesbygd men med kortare avstånd till större orter och service.

Länsstyrelsen ska meddela föreskrifter om vilka områden inom ett län som enligt denna förordning skall anses som glesbygd eller landsbygd.

För att främja en enhetlig praxis vid bedömningen av vilka områden som utgör glesbygd eller landsbygd skall länsstyrelserna samråda med Glesbygdsverket och de angränsande länens länsstyrelser. Landsbygdsförordningen hänvisar till definierade stödområden A och B enligt förordningen (1999:1382) om stödområden för vissa regionala företagsstöd.

Kronobergs och Kalmar län använder enbart denna definition.

Glesbygdsverkets indelning

Glesbygdsverkets definition grundar sig på möjligheten att nå service och arbete. Glesbygd är områden som har mer än 45 minuters bilresa till tätort större än 3 000 invånare samt öar utan fast landförbindelse. Definitionen kan inkludera både landsbygd och tätorter med upp till 3 000 invånare. Tätortsnära landsbygd är områden som finns inom 5-45 minuters bilresa från tätorter större än 3 000 invånare.

Denna definition används i kombination med andra definitioner, exempelvis SCB:s.

Plan- och bygglagens definition

Områden utanför tätort är landsbygd. Örebro län använder denna definition.

Egen geografisk definition

Västra Götaland har en egen geografisk definition, inritad på karta.

Allt utanför kommunernas centralorter

Denna definition används i Dalarna, delvis i Västmanland och Östergötland.

Allt utanför länscentralorten

Norrbottnen använder sig av denna definition.

Hela länet

Jämtland och Halland definierar hela länet som landsbygd.

3.2 PROGRAM I LÄNET SOM BIDRAR TILL HÅLLBAR UTVECKLING PÅ LANDSBYGDEN

Det regionala tillväxtprogrammet uppges av de flesta län vara det program som främst tar upp landsbygd dimensionen, men den kan då vara en del i det totala utvecklingsprogrammet och inte så tydligt definierad. De program där landsbygd dimensionen tydligt framgår är landsbygdsprogram, LBU-program, strukturfondsprogram, lokalt program för kommersiell service samt program för entreprenörskap och lokalt utvecklingsarbete.

3.2.1 Regionalt Utvecklingsprogram, RUP

RUP:en utarbetas under 2004-2005 och skall vara ett ”paraply” för länets regionala utveckling och innehålla de programdokument som finns i länet.

Sex län som antagit regionala utvecklingsprogram anger att landsbygden har en plats i programmet.

3.2.2 Regionalt tillväxtprogram, RTP

Av riktlinjerna till RTP framgår att RTP syftar till ”att samordna insatser inom områden där sektorssamverkan bidrar till att utveckla hållbara lokala arbetsmarknadsregioner utifrån ett näringslivsperspektiv”. Elva län uppger att landsbygden har en plats i det regionala tillväxtprogrammet.

3.2.3 Landsbygdsprogram

Jämtland, Östergötland, Värmland, Västmanland och Dalarna har särskilda program för landsbygden.

I Dalarnas landsbygdsprogram är syftet att skapa helhetssyn i samhällsplaneringen och ökad landsbygdshänsyn i planeringsarbetet.

I landsbygdsprogrammet för Jämtlands län finner vi, i programmets riktlinjer, viljettringen att det måste ske en systematisk ansträngning i länet för att ta vara på alla landsbygdens utvecklingskrafter och utvecklingsmöjligheter.

Av Värmlands program framgår att det med hänsyn till de förhållanden som råder med bland annat många aktörer, flera stödformer och småskaliga strukturer, behöver arbetsmetoderna anpassas därefter. Mottot i programmet är helhetsperspektiv, samverkan, behovsanpassning, prioritering, tillgänglighet och förenklad stödhantering för att uppnå ett effektivt utnyttjande av tillgängliga resurser.

Det övergripande syftet i Västmanlands läns landsbygdsprogram är att genom insatser inom programmets ram skapa förutsättningar för en hållbar utveckling och tillväxt på landsbygden samt synliggöra landsbygden med dess möjligheter och problem. Vidare fungerar programmet som samordnande för frågor och insatser gällande landsbygdens utveckling.

Östergötlands landsbygdsprogram har som övergripande mål att det ska vara möjligt att bo var som helst i länet och inom rimligt avstånd kunna finna arbete, service samt sociala och kulturella aktiviteter. De anger att programmet är ett viljeuttryck för att de resurser och möjligheter som finns på regional, kommunal och lokal nivå ska utnyttjas och samordnas på bästa sätt för landsbygdens utveckling samt för att initiera samverkan med olika aktörer inom näringsliv, organisationer och myndigheter.

3.2.4 LBU-program

Programmets övergripande nationella mål är att åtgärderna inom programmet skall bidra till att miljömålen för jordbruket uppnås och att den ekonomiska och sociala utvecklingen på landsbygden blir hållbar. Programmets tyngdpunkt ligger på åtgärder som syftar till att stödja en ekologiskt hållbar utveckling och på ersättning för de kollektiva nyttigheter som jordbruket producerar. Jordbruksverket har det överordnade ansvaret för planering, administration, genomförande och uppföljning av programmet. På regional nivå har länsstyrelserna motsvarande ansvar. Länen anser programmet vara viktigt för att kunna skapa en hållbar utveckling på landsbygden.

3.2.5 Lokalt utvecklingsprogram för kommersiell service

Programmet för kommersiell service är fyraårigt och syftar till att trygga tillgången till offentlig och kommersiell service på strategiska orter för att upprätthålla en god servicenivå i hela länet. Samtliga län, utom Stockholm och Skåne, har upprättat sådana serviceprogram.

Konsumentverket har det övergripande samordningsansvaret på nationell nivå. I det ligger bl.a. årlig rapportering till regeringen hur utvecklingen av den kommersiella servicen utvecklats i landet.

3.2.6 Program för entreprenörskap och lokalt utvecklingsarbete

Regeringen har uppdragit till länsstyrelser och självstyrelseorgan att utarbeta lokala program för entreprenörskap och lokalt utvecklingsarbete. Programmen ska innehålla analys, mål, prioriterade insatsområden samt indikativ finansiering. Arbetet med att ta fram programmen ska ske inom ramen för ett brett partnerskap där samordning med befintliga partnerskap ska eftersträvas.

Flera län betonar den sociala ekonomins och det aktiva byutvecklingsarbetets betydelse som grogrund för tillväxt och utvecklat entreprenörskap samt att den ekonomiska tillväxten ska ske med ekologiska förtecken. Insatserna ses ofta som komplement till andra verksamheter.

3.2.7 Strukturfondsprogram

Strukturfondsprogrammen anses av länen vara kraftfulla instrument och viktiga finansieringskällor bl.a. för att genomföra tillväxtprogrammets intentioner. Programmen inom ramen för strukturfonderna, såsom mål 1, 2, 3 och Leader+, har inslag av landsbygdsutveckling i form av speciella åtgärder eller syftar helt till att utveckla landsbygden.

De tolv lokala Leader+-programmen i Sverige täcker endast delar av län. Leader+ är förutom ett instrument inom strukturfonderna även ett instrument för utveckling av landsbygden inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitiken.

3.2.8 Övriga program, insatser och projekt som bidrar till hållbar utveckling på landsbygden

Förutom de program som redovisats ovan har länen även redovisat nedanstående program och insatser av mer eller mindre betydelse för landsbygdsdimensionen:

- Infrastrukturprogram
- Program för folkhälsa
- Bostadsförsörjningsprogram
- Program för bredbandsutbyggnad
- Projekt särskilt riktade till kvinnor
- Projekt finansierade av regleringsmedel

3.3 SAMORDNING AV OLIKA PROGRAM MED BETYDELSE FÖR LANDSBYGGEN

Begreppet samordning tolkas som att resurser läggs samman för att kunna nyttjas på ett mer effektivt sätt. Frågan som ställdes till länen och som de har svarat på i sina redogörelser berörde samordningen av olika program; hur samordningen bedrivs samt hur den kan förstärkas. I sammanställningen av det inkomna materialet från samtliga län har vi även tittat på samordningen i samband med formuleringen av program, partnerskapen.

3.3.1 Exempel på samordning

Arbetet med att bedriva samordning av resurser och insatser kan ske på olika sätt. Länen använder många snarlika ord för att beskriva detta arbete, till exempel samverkan, samarbete, samordning, samråd, vilka i princip förefaller kunna betyda samma sak, men innehållet i arbetet ser antagligen olika ut beroende på län. Nedan har vi grupperat olika sätt att bedriva samordning under följande rubriker:

- Internt inom organisationen
- Samordning inom länet/regionen
- Samordning med andra län/regioner

- Samordning med den nationella nivån
- Övriga exempel på samordning
- Samordning i partnerskap

Internt inom organisationen

Entreprenörprogram och program för kommersiell service samordnas i några län genom gemensamma informationsmöten med kommunerna och gemensam ärendeberedning. I något län utgör programmen underprogram till landsbygdsprogrammet.

Tillväxtprogram och Mål 1-program har samordnats i Västerbotten genom att programmen fått samma struktur. Man har däremot lagt programmet för service utanför tillväxtprogrammet för att inte servicefrågorna ska försvinna i det övriga tillväxtarbetet.

Vad gäller samordning inom länsstyrelsen som ansvarig för att hantera strukturfondsstöd, lantbruksstöd och stöd för regional utveckling anger flera län att man arbetar på att samordna och förstärka de interna insatserna mellan lantbruksenheter och regionalekonomiska enheter eller motsvarande. Vid kontakter med Glesbygdsverket har det framförts att redovisningen av landsbygdsuppdraget i sig medfört ökade kontakter mellan enheterna.

Samordning inom länet/regionen

Det finns flera exempel på grupperingar i länen som formellt eller informellt arbetar med att samordna landsbygdsinsatserna. Statusen på grupperna varierar, beroende på vilket mandat de tilldelas. Nedan nämns exempel på några av dem.

Mötesplats/nätverk

I Halland har ett informellt nätverk bildats - Arena landsbygd. Syftet är till att börja med en mötesplats för informations- och erfarenhetsutbyte.

I Gävleborg finns "Landskapsakademin"- ditt nätverk för landsbygden; en mötesplats med företrädare för LRF, Hushållningssällskapet, Kooperativ utveckling, Fäbodbrukarna, landsting, kommuner och länsstyrelse. Länsbygderådet är sammankallande.

Skåne har SALU-gruppen, Skånes arbetsgrupp för landsbygdens utveckling med företrädare för Kommunförbundet Skåne, länsstyrelsen, region Skåne, regionalt resurscentrum för kvinnor, Carrefour Sydsverige, länsbygderådet, m. fl.

Politisk samarbetsorganisation

I Jämtland finns Rådet för Regional Utveckling - en politisk samarbetsorganisation mellan kommunerna, landstinget, länsstyrelsen och Mitthögskolan, som kommer att arbeta med att ta fram ett regionalt utvecklingsprogram. Länsstyrelsen samordnar arbetet.

Beredningsorgan

Olika beredningsgrupper, referensgrupper finns mellan och inom länen för att diskutera och bereda ärenden till strukturfondsdelegationerna, t.ex. samordning inom länet mellan länsstyrelse, Almi, LRF, FR, kommunerna m.fl (Jämtland) i beredning av strukturfondsärenden.

Blekinge har en samberedning av ärenden mellan tjänstemän som bereder ansökningar och inkomna förfrågningar om bidrag inom Leader+, Mål 2 Södra, Mål 2 Öarna, allmänna regionalpolitiska åtgärder, växtkraft mål 3, lokala projektstödet, entreprenörskap och lokalt utvecklingsarbete i Blekinge samt LBU- programmet.

Samordning med andra län/regioner

Dalarna samarbetar med Värmland och Gävleborg för att lyfta landsbygdsdimensionen vid planering av transnationella projekt. Halland, Skåne och Blekinge har planer på ett gemensamt landsbygdsprogram. Regional samverkan förekommer också inom strukturfonder, Leader+ och Interregprogram.

Samordning med den nationella nivån

Skåne, Dalarna och Östergötland deltar i en samlingsgrupp med Jordbruksverket och Glesbygdverket för att öka metodkunskan när man ska ta fram landsbygdsprogram. Projektet är en följd av det s.k. sektorssamordningsuppdraget, som under 2003 pågick med 27 inblandade myndigheter.

Övriga exempel på samordning

13 län/regioner anger att de samverkar med kommunerna. I många fall rör det sig om olika typer av nätverk och mötesplatser. Exempel kan vara nätverk där kommunernas kontaktperson för landsbygdsutveckling och/eller näringslivsansvariga deltar. Gävleborg har nätverket "landsbygdsakademin" som är en mötesplats för organisationer och personer som arbetar med landsbygdsutveckling.

Härutöver finns det olika projekt som bildats just på grund av ett uttalat behov för att samordna program med insatser för landsbygden. Ett projekt som beskrivs är inrättandet av en särskild resursperson som finns tillgänglig för rådgivning, kontaktförmedling och samordning med tydlig inriktning mot landsbygdsutveckling.

Många län nämner också vikten av att arbeta med "en dörr in", det vill säga lotsa den sökande till rätt rådgivare/stödform. Ett ytterligare projektexempel som nämns är regionala resurscentra som bidrar till kvinnors delaktighet i regional utveckling och utveckling av kvinnors företagande på landsbygden.

3.3.2 Förslag på ökad samordning

Nedan lämnas några av länens exempel på samordning med fokus på landsbygdsdimensionen.

Region Blekinge vill pröva en mer nära samordning och samberedning av information, rådgivning, handläggning av ansökningar över program- och myndighetsgränser.

Västernorrland anser att det behövs en nationell landsbygdsolitik med tydliga direktiv och målsättningar. Avsaknaden av tydliga målsättningar för landsbygdens utveckling är en stor orsak till den splittring som kan ses inom området. "Många intressenter arbetar med samma saker, liknande utvecklingsprojekt bedrivs på olika håll oberoende av varandra och det mellan-regionala samarbetet är dåligt utvecklat". Likaså understryker Gävleborgs, Dalarnas och Värmlands län vikten av en samordnad politik på nationell nivå för landsbygden.

I Västmanland har länsstyrelsen initierat samverkan mellan olika typer av stöd till ett geografiskt område (Svartådalen i Sala kommun). Regionala projektmedel, Mål 2 Norra, LBU:s projektstöd, KULM – insatser, LEADER + samt Mål 3 lokalt projektstöd, är exempel på stöd som samverkar inom området. Målet är att genom samordning få bästa möjliga utnyttjande av de olika programmen.

Västerbotten nämner att det vore positivt om det skapades lokala partnerskap i kommunerna för att mobilisera näringslivet i utvecklingsarbetet. Dessa skulle arbeta fram strategier för kommunernas utveckling och delta i att verkställa strategierna. Det lokala partnerskapet kopplas sedan till det regionala partnerskapet genom de kommunrepresentanter som deltar på regional nivå.

Jämtland anser det strategiskt viktigt att arbeta med samverkansinsatser mellan mikroföretag, exempelvis genom att ge företagen möjligheter till gemensam kompetensutveckling.

Västra Götalandsregionen avser stärka den sociala ekonomin genom att skapa ett regionalt råd för samverkan mellan Västra Götalandsregionen och företrädare för den sociala ekonomin.

Dalarna omnämner en virtuell mötesplats där representanter för kommuner, Region Dalarna, Länsstyrelsen, Mål 3 samt andra med beslutanderätt kan kommunicera erfarenheter, samordning m.m. inför beslut.

Ett län skriver under denna punkt att för att kunna ”stärka arbetet med att samordna insatserna för landsbygden krävs en nationell samverkan där en uttalad landsbygdspolitik finns, som också harmoniserar med de regelverk som ibland upplevs som både svårtolkade och revirskapande”.

Samordning i partnerskap

Företrädare för regional utvecklingspolitik, näringspolitik, arbetsmarknadspolitik, utbildningspolitik, transportpolitik, de delar av forskningspolitiken som avser utveckling av innovationssystem, landsbygdspolitik och politikområdena inom de areella näringarna, kulturpolitik samt integrationspolitik bör medverka i planering och genomförande av tillväxtprogram¹. Företrädarna utgör partnerskapet på den regionala nivån. Vid en genomgång av samtliga läns tillväxtprogram med syfte att undersöka vilka parter som finns med i respektive läns partnerskap, framkom en grupp av parter som finns företrädda i mer än hälften av länens partnerskap:

- 19 län har angett LRF, länsbyggeråd och näringsliv/företagarföreningar
- 18 län har angett högskola/universitet och dylikt och hushållningssällskap
- 17 län har angett kommuner (avses där kommun deltar med tjänsteman som representant) och länsarbetsnämnd
- 16 län har angett fackliga organisationer (flera fackliga organisationer kan vara representerade och finns alla under en och samma grupp)
- 14 län har angett kooperativa utvecklingscentra, landsting (avses där landsting deltar med tjänsteman som representant) och ALMI
- 12 län har angett kommunförbund och handelskammare

Fyra län nämner andra partnerskap än det stora regionala partnerskapet i arbetet med att utforma olika program. Här nämns funktionella, alternativt operativa, partnerskap som ett sätt att organisera utvecklingsarbetet. I ett län finns partnerskap i klustersammanhang såsom för ”Aluminiumriket” och tunga fordon. Blekinge har funktionella partnerskap inom entreprenörskap, företagande och företagsklimat, kluster och innovationssystem samt arbetskraftsförsörjning. Lokalt partnerskap finns i Karlskrona med Telecom City, i Ronneby med Soft Center Network, i Karlshamn med Net Port, i Olofström med industriellt utvecklingscentrum samt i Sölvesborg med Startveven. Olofströms kommun inrättade 2003 också ett lokalt partnerskap för RTP-arbetet och dess genomförande. Därutöver finns även ett Leaderpartnerskap för skärgården och landsbygdsutvecklingen i länet. I ett län har respektive kommun (totalt 11) ett lokalt partnerskap och i ett annat finns också lokala partnerskap, men utformningen av dessa beskrivs inte närmare.

¹Regeringens proposition 2001/02:4

3.4 KVINNORS OCH MÄNS VILLKOR NÄR DET GÄLLER ARBETE, SERVICE OCH FÖRETAGANDE PÅ LANDSBYGDEN

De flesta länsstyrelser har som svar på frågan enbart beskrivit genusaspekten, vilket inneburit att arbete, företagande och service har kommit i andra hand. Bara ett fåtal beskriver kvinnors respektive mäns villkor uttömmande i svarsdokumentet. Några län erkänner hel frankt att de inte har belyst arbete, företagande och service ur ett könsperspektiv. Av de övriga hänvisar ett stort antal länsstyrelser till det arbete man gjort inom ramen för RTP, RUP m.fl. för att belysa kvinnors respektive mäns villkor: ”Jämställdhetshänsyn ska tas i allt utvecklingsarbete”, att det ”krävs att man inom regionala tillväxtprogrammet betraktar miljö, folkhälsa, jämställdhet och integration som drivkrafter för näringslivets tillväxt” och ”jämställdhet kommer att beaktas”.

Många län anger att de arbetar med att förfinna metoderna för att kunna föra in jämställdhetsaspekter. Exempelvis anger Skåne i sin RTP att ”det är av stor vikt att integrera integrations-, jämställdhets-, och miljöaspekter med de ekonomiska aspekterna”. Några län anger att de ordnat utbildningsdagar/temadagar kring hur jämställdhetsfrågor kan föras in i länens utvecklingsarbete. Många län anger också att de arbetat särskilt med att föra in kompetens om jämställdhet i samband med framtagandet av de regionala tillväxtprogrammen. Ofta handlar det om partnerskap där exempelvis resurscentrum för kvinnor medverkat. I andra fall har länsstyrelsernas jämställdhetsexperter granskat och yttrat sig om hur jämställdhetsaspekter belysts i det regionala tillväxtprogrammet.

3.4.1 Arbete och företagande

Arbete och företagande är en hörnsten i tillväxtarbetet och tas upp under andra punkter i programmet samt framför allt i underlagsdokumenten. Ett genomgående problem är att landsbygden inte skiljs ut från övrigt som skrivs om arbete och företagande annat än när det gäller åtgärder inom LBU- programmet, landsbygdstödet samt programmet för entreprenörskap och lokalt utvecklingsarbete.

Projekt som ska stärka kvinnors företagande bedrivs i många län. Flest insatser beskrivs i svaren från Västernorrlands-, Gävleborgs- och Värmlands län samt från Hallands län och Gotland. Följande åtgärder tas upp:

- Affärsrådgivning vid näringslivskontoren i kommunerna. Kvinnliga affärsrådgivare.
- Kooperativa lösningar intresserar kvinnor mer än män (framförs speciellt av Västernorrlands län).
- Samverkan mellan arbetsförmedlingarna och länsstyrelserna.
- Projekt, som bl a drivits av Hushållningssällskapen, för kvinnor på landsbygden.
- ”Open for business”, ”en dörr in”, företagslotsar, kompetenscheckar.
- Stöd till kvinnors nätverksbyggande.
- Kvinnliga resurscentra.

Flera av länsstyrelserna tar upp att mer resurser behövs för att skapa företagande och arbete på landsbygden. En del av dem efterlyser också ökade kunskaper när det gäller kvinnors och mäns villkor på landsbygden. Örebro län skriver: Kvinnor startar ofta småskaligt och det finns behov av att utveckla ett fungerande system för krediter till mikroföretag .

3.4.2 Service

I länens utvecklingsarbete är det i huvudsak utvecklingsprogram för kommersiell service samt regionala tillväxtprogram som beskriver länens arbete med servicefrågor på landsbygd.

Något län anger att det i första hand är kvinnor som drabbas av nedläggning av lanthandelsbutiker. Grunden för detta är, enligt några av länens beskrivningar, att kvinnor lever längre och inte har tillgång till bil i samma utsträckning som män. Det anges också att kvinnor i högre utsträckning än män nyttjar kollektivtrafik som inte alltid är helt täckande i landsbygden. Något län pekar också på att kvinnor i högre utsträckning än män tar ett större ansvar för hemmet, hämtar barn från dagis, handlar etc. vilket gör att kvinnor i högre utsträckning drabbas av försämrad service på landsbygden.

I Dalarnas utvecklingsprogram för kommersiell service finns ett särskilt kapitel som diskuterar jämställdhetsaspekter. Där redovisas bl.a. att kvinnor generellt sett reser fler gånger per dag men kortare sträckor och i högre grad med kollektivtrafik än män. Därmed påverkas kvinnor i högre grad av försämringar i kollektivtrafik och annan service än män. I programmet betonas också att det är viktigt att ha med sig insikten om att ”jämställdhet skapas där ordinarie beslut fattas, resurser fördelas och normer skapas”.

Ett annat exempel på mer konkreta skrivningar är från Jämtlands strategiska försörjningsplan för 2004 - 2007 där det föreslås att man ur jämställdhetssynpunkt bör ”kartlägga och identifiera villkor som kan medföra att kvinnor vågar profilera sig i ledarfunktioner inom butiksnäringslivet. Utredning bör också göras om det är möjligt att utnyttja Nuteks Stins/Nypssystem för att skapa en bild av i vilken omfattning kvinnor förekommer som stödsökande när det gäller näringsverksamhet inklusive kommersiell service. Åtgärderna bör kunna utgöra underlag för andra stimulansåtgärder som syftar till att utveckla kvinnor i ledande positioner inom servicenäringslivet”.

3.5 HUR LANDSBYGDSFRÅGOR BÖR BEHANDLAS I REGIONALT UTVECKLINGSARBETE

Frågan om hur landsbygdsfrågor bör behandlas i regionalt utvecklingsarbete är framtidsinriktad. Svaren kan relateras till vad länen anser vara brister i dagens förda politik och därmed även exempel på vad som ytterligare kan göras för att skapa hållbar utveckling och tillväxt på landsbygden.

I arbetet med att sammanställa länens redogörelser har följande områden på eller annat sätt framhävts som särskilt viktiga att arbeta vidare med för att skapa hållbar tillväxt och utveckling på landsbygden:

- Samordning
- Lokala arbetsmarknadsregioner och regionförstoring
- Företagande och finansiering
- Samordning bland servicegivare
- Jämställdhet
- Lokal utveckling och social ekonomi
- Samhällsplanering

3.5.1 Samordning

Många län betonar i sina redogörelser vikten av helhetssyn i arbetet med den regionala utvecklingspolitiken. Det bör finnas en samverkan mellan olika politikområden såsom landsbygds politik, näringspolitik, innovationspolitik, arbetsmarknadspolitik, utbildningspolitik, transportpolitik etc. Det bör ske en förbättring och utveckling av sektorssamordningen på såväl den nationella som den regionala nivån.

Ett län anser exempelvis att ”landsbygdsfrågorna bör behandlas som helheter utifrån landsbygdens speciella fördelar och nackdelar” och ”inte som glesa delar av olika sakområden.” ”Det är det som är nyckeln, det vill säga att inte acceptera att landsbygden är ett specifikt problemområde inom respektive sektor”. ”I stället måste de möjligheter till helhetslösningar utifrån människors behov på landet lösas i ett sammanhang”.

Följande sju län har uppgett att landsbygdsfrågor bör behandlas med hjälp av en nationell landsbygdspolitik och/eller angett att formulerandet av en nationell landsbygdspolitik är ytterligare något som kan göras för att skapa hållbar utveckling och tillväxt på landsbygden. De län som också har ett specifikt program för landsbygden har kursiverats.

- *Jämtland*
- Västernorrland
- Gävleborg
- *Dalarna*
- Örebro
- *Värmland*
- Gotland

Ett län har lagt till att landsbygdspolitiken ska omfatta mer än bara de areella näringarna. I anslutning till detta anges vidare att det bör ske en landsbygdsanpassning på utvecklingsfrågor, att det behövs en speciell strategi för landsbygden, att synen på landsbygdsfrågor bör vara sektorsövergripande samt en mer övergripande ansats från centrala myndigheter med ett helhetstänkande för de beslut som berör landsbygden. Med en anpassning av landsbygden kan konkurrensfördelar uppnås, menar ett län.

Ett annat län skriver emellertid att ”landsbygdsperspektivet bör vara en integrerad del i det regionala utvecklingsarbetet. ... genom att bygga delregionala program utifrån lokala och delregionala förutsättningar samtidigt som de regionala styrkeområdena förstärks av gemensamma prioriteringar...”. Samma län fortsätter med att säga att ”Landsbygdsfrågorna drivs idag utifrån olika sektorsperspektiv och hanteras av många olika aktörer. En ökad samsyn och kraftsamling behövs för att bättre koordinera detta arbete”. Länet vill också identifiera landsbygdens möjligheter till ökad integration i de lokala arbetsmarknadsregionerna.

Fyra län uppger i sina redogörelser att de vill se en lokal förankring på ett eller annat sätt i det regionala utvecklingsarbetet. Ett län anger till exempel att ”det är viktigt att landsbygdsfrågorna utgår från ett underifrånperspektiv...” och nämner ramprogrammen inom mål 1 samt lokala utvecklingsprogram i kommunens regi som positiva exempel på lokal förankring. Ett annat län nämner kommunernas planeringsprocesser med ett lokalt partnerskap som driver frågorna framåt som ett sätt att förankra frågor lokalt. Samma län knyter också samman lokal förankring med frågor om utveckling av lokal demokrati, som även det anses vara en del av hur landsbygdsfrågor bör behandlas i framtiden.

Många län anger att landsbygdsfrågorna måste utgöra en viktig del i den regionala utvecklingspolitiken och en politik för hållbar tillväxt i hela landet. Även om landsbygden har sina egna specifika förutsättningar är landsbygdens sociala och ekonomiska utveckling i hög grad beroende av samspelet mellan privata, offentliga och ideella insatser samt omkringliggande tätorter. Ett län anser att den lokala dimensionen bör beaktas i beslutsfattandet och att det är en nödvändighet för länets utveckling att ”nya strukturer för samarbete mellan det offentliga, privata och ideella initieras”. Ett förslag som presenteras i redogörelserna är att lokala

partnerskap i kommunerna skulle kunna arbeta fram strategier för kommunens utveckling samt delta i verkställandet av strategierna.

3.5.2 Lokala arbetsmarknadsregioner och regionförstoring

Tre län kommenterar frågan om regionförstoring och dess konsekvens för landsbygden. Västra Götalandsregionen vill ”utveckla kunskap om regionförstoringens konsekvenser för gles- och landsbygd”. Regionförbundet i Sörmland kommer under hösten 2004 starta ett arbete kring regionförstoringens betydelse för regionens utveckling. Syftet är att belysa hur landsbygden påverkar en storstadsnära regions utveckling och hur regionen ska arbeta med landsbygdens utveckling.

Jämtlands län anser att ”det stora hotet mot landsbygdsutveckling ligger i nedrustning av regionalpolitiken. En politik som främst främjar tillväxt via regionförstoring, storleksrationaliseringar, till dynamiska regioner (mer än 100 000 invånare och mindre än en timmes restid) och ökad satsning i storstadsområden kommer att kraftigt utarma landsbygden”. ”En politik som främjar viss fördelning mellan olika regioner i syfte att bidra till nationell sammanhållning tror vi är mest gynnsam på sikt”.

Jämtlands län föreslår samarbete med Glesbygdsverket om en studie av mikroarbetsregioner.

3.5.3 Företagande och finansiering

Några län/regioner framhåller stöd till ökat företagande som viktiga. Dalarna föreslår att de satsningar som tidigare gjordes för landsbygdskvinnor, t.ex. etableringsstipendier under slutet av 1980-talet och början 1990-talet, bör återupptas.

Gävleborgs län vill utveckla modeller för hur man kan jobba med företagsutveckling och lokal livsmiljö. I det sammanhanget bör den offentliga ”apparaten” vara mer tillåtande, mer experimentell i fråga om bygglov i strandnära lägen, strandskydd och vägverkets agerande vid tillstånd till vägskyltar. ATG:s, Systembolagets, Svenska spels agerande mot landsbygdsbutiker, kommunernas agerande vid vissa tillståndsfrågor etc. bör också uppmärksammas.

Jämtlands län framhåller betydelsen av möjligheter till finansiering i landsbygden. ”En grundläggande faktor för att åstadkomma bra boende och företagande är att det finns möjlighet att finansiera bostadsbyggande och företagsinvesteringar av olika slag”. Region Skåne framhåller att den kommunala företagsservicen i kommunerna är inriktade på befintliga företag och nystart av företag i tätorterna, baserad på sektoriellt tänkande. ”*Företagande på landet är mera tvärsektoriellt och kräver ett annat tänkande och en annan rådgivning*”. ”Finansiering av fasta och mjuka tillgångar är mycket svårare på landet då andrahandsvärdet och därmed säkerheten är mera osäker än i en tätort”. ”En regional kreditgarantiförening kommer att föreslås som komplement till det stora antal sparbanker som fortfarande finns i Skåne”. Likaså framhåller Örebro län svårigheten för företagare på landsbygden att investera i byggnader och fasta anläggningar eftersom produktionskostnaden vida överstiger marknadsvärdet. Detta försvårar tillväxten på landsbygden. ”Nationella insatser behövs för att komma tillrätta med dessa marknadsmässiga lägesnackdelar”.

3.5.4 Samordning bland servicegivare

I Dalarna har partnerskapet ställt sig bakom ett länsprogram för kommersiell service. I programmet pekas speciellt på att en helhetssyn bör tillämpas på alla nivåer för att långsiktigt klara servicen på landsbygden. Ett redskap som föreslås i programmet är att kommunerna tar initiativ till att upprätta s.k. serviceplaner. Dessa planer bör innehålla allt inom den kommersiella och samhällseliga servicen som kan erbjudas till den lokala befolkningen och företagsamheten.

Västmanlands län pekar på betydelsen på helhetssyn med nya lösningar för offentlig och kommersiell service på landsbygden och ökade möjligheter för länsstyrelsen att stödja detta.

3.5.5 Jämställdhet

Behovet av jämställdhet lyfts fram som en förutsättning för en framtida hållbar utveckling. Inom ramen för projektverksamheten finns flera exempel på insatser för jämställdhet och hållbar utveckling på landsbygden. Några exempel på sådana projekt nämns av bl.a. Halland: Regionalt Resurscentrum för kvinnor, En hållbar utveckling för kvinnor i Halland och Hushållningssällskapets arbete för ett ökat företagande på landsbygden. De två förstnämnda projekten har som primärt syfte att stimulera kvinnors företagande samtidigt som de har en tydlig landsbygdsprofil. Hushållningssällskapets arbete med företagsutveckling har en uttalad ambition att öka kvinnornas intresse för att starta och utveckla företagsamheten på landsbygden.

Skåne efterlyser metod och kunskapsstöd när det gäller kvinnors och mäns livsvillkor samt att dra slutsatser och tillämpa dessa i projekt och andra aktiviteter.

3.5.6 Lokal utveckling och social ekonomi

Västra Götalandsregionen föreslår att programmet för lokal utveckling och entreprenörskap (LUE) förlängs eftersom det är ett bra program för lokal utveckling och social ekonomi.

Värmlands län anser att man på nationell nivå bör fastställa övergripande mål för landsbygdspolitiken som sedan på samma sätt som miljömålen kan regionaliseras och formas efter de förutsättningar som förhållandena kräver. Det är sedan viktigt att den lokala nivån ges så mycket frihet att det praktiska arbetet känns meningsfullt och anpassat till lokala förhållanden.

Gävleborgs län vill utveckla modeller för hur man i bygderna ska agera för att arbeta med företagsutveckling och attraktiva livsmiljöer.

3.5.7 Samhällsplanering

Många län nämner vikten av att skapa en god livsmiljö och inkluderar där frågor rörande boende, ”bolust”, livskvalité och boendemiljö, strandskydd samt fastighetsbildning. I ett läns redogörelse dök orden småortslandskap och bostadsjordbruk upp. Några län nämner betydelsen av de värderingar som påverkar landsbygdsutvecklingsarbetet samt att det finns strukturella krav som styr om utvecklingen är positiv eller ej. Ett av dessa krav är till exempel bredband. Ett län menar att ESDP² bör utvecklas som ett verktyg i planeringen och pekar på att det ännu inte har fått någon verklig tillämpning i Sverige. Frågan i enkäten om hur landsbygdsfrågor bör behandlas i regionalt utvecklingsarbete är inriktad på en framtida inriktning/syn på det regionala utvecklingsarbetet. Svaren kan antas relatera till vad länen anser vara brister i dagens förda politik. Som exempel kan nämnas Värmlands län som framhåller att en samlad syn på landsbygden även måste innefatta andra områden som har stor inverkan på landsbygdens utveckling. Exempel på det är skogspolitiken, strandskyddet och fastighetsbildningen.

3.6 BEHOV AV METOD- OCH KUNSKAPSSTÖD

Det som efterfrågas mest i form av metod- och kunskapsstöd är spridning av redan befintliga metoder och befintlig kunskap, bättre och mer ändamålsenligt statistik (till exempel önskar man församlingsindelningen åter i statistiken) samt bättre belysning av regionförstoringens konsekvenser för gles- och landsbygd. Tankar och funderingar kring regionförstoringen förs ofta fram över huvud taget i lärens redovisningar. En del län anser att regionförstoringen är en förutsättning för utveckling och tillväxt, medan andra ser på begreppet med lite mer försiktighet.

Följande konkreta förslag till aktiviteter kring metod- och kunskapsstöd har redovisats:

² *European Spatial Development Perspective*

- Metoder och kunskap om hur utvecklings- och tillväxtfrågor kan tillämpas i en glesare struktur än den som centralorten utgör; teknik och metoder för att beskriva och följa upp landsbygdsutveckling med olika förutsättningar
- Metodutveckling med hjälp av GIS-system för en bild av hur mikroarbetsmarknadsregionerna ser ut för att bättre kunna lyfta fram landsbygdsdimensionen i regionförstoringsfrågan
- Fortsatt arbete med servicedatabasen
- Utbyte mellan länen samt spridning av metoder och modeller; stimulansseminarier
- Modeller och utbildning för att stötta de lokala grupperna vid genomförande av utvecklingsprojekt; metoder och kunskap om stöd till lokalt ansvariga
- Statistik på församlingsnivå samt könsuppdelad statistik
- Kunskap om entreprenörskap, landsbygdens näringsliv samt uppföljning och utvärdering
- Utbildningsprogram (Glesbygdsverket i samarbete med Nutek och Jordbruksverket) för handläggare av frågor som rör landsbygdsutveckling
- Använda Leader som källa för utveckling av metoder till att förstärka arbetet med landsbygdsfrågor
- Kunskap om andra länders landsbygdspolitik
- Kunskap om regionförstorings konsekvenser för gles- och landsbygd, social ekonomi samt kapitalförsörjningsfrågor
- Kunskap om kvinnors och mäns företagande och villkor, service till landsbygdens företag
- Vad innebär hållbar utveckling för landsbygden?

4 REFLEKTIONER OCH FORTSATT ARBETE

I den slutrapport som ska lämnas i februari 2005 avser Glesbygdsverket att i samråd med Jordbruksverket ytterligare bearbeta nedanstående avsnitt.

- Samordning på nationell och regional nivå (landsbygdsdefinition, politik för landsbygden, landsbygdsprogram, partnerskap)
- Företagande och service på landsbygden
- Finansiering av företag och boende
- Arbetsmarknadsregionernas och regionförstorings betydelse för landsbygden
- Samhällsplanering
- Behovet av kunskaps- och metodstöd

Denna delrapport innehåller inga förslag till vidare åtgärder utan är, som uppdraget föreskriver, huvudsakligen en sammanställning av hur länen arbetar med att ta tillvara landsbygden i det regionala utvecklingsarbetet. Glesbygdsverket avser att, efter samråd med Jordbruksverket, återkomma till regeringen med förslag angående hur man kan gå vidare med åtgärder för att bättre ta tillvara landsbygden i arbetet för ökad regional tillväxt och utveckling i den slutrapport som lämnas med anledning av detta uppdrag den 25 februari 2005.

Glesbygdsverket vill dock redan nu, i nedanstående reflektioner om det fortsatta arbetet, lyfta några av de områden länen sett som särskilt viktiga att arbeta vidare med.

4.1 SAMORDNING PÅ NATIONELL OCH REGIONAL NIVÅ

Samtliga län arbetar aktivt för ökad samordning av insatser för utveckling av landsbygden. Svaren kring denna uppgift är relativt utförliga. Exempel är samordnade beredningar, olika typer av nätverk och mötesplatser etc. En iakttagelse som Glesbygdsverket gjort är att länen har olika betoning på vad som är mest prioriterat när det gäller program/insatser för att bidra till utveckling på landsbygden. Bland de län där företrädare för lantbruksenheten svarat betonas ofta insatser som har sin utgångspunkt i de areella näringarna, medan län där regionalpolitiska enheten svarat, betonar olika insatser för företagsstöd. Glesbygdsverket kan konstatera att det i några fall inte varit samråd mellan länsstyrelse och region vid sammanställning av enkätsvaren.

4.1.1 Behov av en enhetlig definition av landsbygd?

Vi har tidigare konstaterat att länen använder olika definitioner på landsbygd samt att ett län kan använda flera definitioner för att beskriva länets landsbygd. Å ena sidan är det positivt att det finns bedömningar och prioriteringar över insatser i olika geografiska områden samt att dessa bedömningar och prioriteringar kan variera från insats till insats samt från tid till annan. Definitionerna kan sägas vara avhängiga av ett specifikt syfte. Å andra sidan kan, sett ur ett nationellt perspektiv, en mångfald av definitioner försvåra arbetet med att skapa en samlad bild över vilka insatser som företas för landsbygden samt vilka effekter dessa har haft. Ett par av länen påpekar också att det finns en viss osäkerhet kring denna fråga. Glesbygdsverket bedömer att det finns skäl att titta närmare på frågan om hur landsbygd kan definieras samt om det finns skäl som talar för att länen/regionerna bör använda en enhetlig definition av landsbygd eller om det bör vara upp till varje län. Här kan det vara nödvändigt att myndigheter på nationell nivå förklarar sina olika definitioner och så långt det är möjligt, samordnar dessa.

4.1.2 Nationell politik för landsbygden?

Flera län menar att en samlad nationell politik för landsbygden, med tydliga direktiv och målsättningar, skulle underlätta länens arbete att samordna sina resurser. Glesbygdsverket konstaterar att denna fråga kommer att behandlas i den utredning³ som regeringen nyligen tillsatt och som ska börja arbeta under hösten. Utredningen skall enligt direktiven ta del av denna rapport.

4.1.3 Särskilt utvecklingsprogram för landsbygden?

På regional nivå finns i huvudsak två uppfattningar kring hur det regionala utvecklingsarbetet bäst kan stödja utvecklingen på landsbygden. Dels finns län som anser att arbetet med landsbygdsutveckling bör angripas med en helhetssyn utifrån de speciella fördelar och nackdelar som finns. I detta tankesätt ligger att olika politikområden måste samverka för att skapa bästa möjliga förutsättning för utveckling för det geografiska område som definieras. Detta tankesätt förespråkar att länen arbetar fram särskilda utvecklingsprogram för landsbygden.

Direktiv 2004:00, En strategi för hållbar landsbygdsutveckling.

Ett annat angreppssätt är att integrera landsbygdens intressen i utformningen av de program som tas fram på regional nivå. Detta tankesätt förespråkar att inga särskilda program för landsbygden behövs, utan landsbygdens intressen inarbetas i de andra programmen som länen arbetar fram.

Glesbygdsverket kan konstatera att landsbygdens intressen finns företrädda i båda dessa synsätt. Glesbygdsverket avser att i slutrapporten fördjupa analysen av hur landsbygdens intressen framträder vid dessa två sätt. Det bör också i sammanhanget vara intressant att diskutera för- och nackdelar med respektive modell.

4.1.4 Partnerskap

När det gäller partnerskapet är det intressant att se var i programprocessen som partnerskapet bjudits in att delta och vilket mandat det har. Programprocessen kan sägas omfatta formulering av program, genomförande, samt uppföljning och utvärdering. För att få ett verkligt inflytande bör partnerskapet få möjlighet att följa programmet genom alla dess faser. Tidigare erfarenheter indikerar att tyngdpunkten för partnerskapet i programarbetet ligger på programskrivningen, medan genomförande, uppföljning och utvärdering ofta tappas bort. Resultaten från projekten förblir okända i stor utsträckning.

Verket vill i detta sammanhang hänvisa till de erfarenheter som finns rörande partnerskaps medverkan under ett programs genomförandefas som upparbetats inom LEADER II och Leader+. I programmet är partnerskapets gemensamma beslutsfattande rörande projektansökningar en förutsättning. Ett och samma partnerskap följer programmets alla faser, inklusive att fatta beslut om medel, vilket ger kontinuitet. Det bidrar troligen på ett bättre sätt till en hållbar utveckling inom det geografiska område som programmet omfattar.

4.2 FÖRETAGANDE, ARBETE OCH SERVICE PÅ LANDSBYGDEN

Några län pekar på de speciella förhållanden som råder avseende företagande i lands- och glesbygd. Flera län framhåller svårigheterna för företagare att få lån för investeringar.

Exempel på områden som behöver belysas är:

- Den lokala och fysiska miljön – hur ser olika landsbygders förutsättningar ut?
- Vilka särskilda drivkrafter finns, positiva såväl som negativa?
- Vilka faktorer försvårar företagande på landsbygden och hur åtgärdar man dem?
- Vilket stöd behövs?

4.2.1 Kvinnors och mäns olika villkor för arbete, företagande och service

Glesbygdsverkets reflektion är att perspektivet kvinnor-män överväger i redovisningen och att själva sakområdet, kopplingen till arbete, företagande och service, inte behandlats så tydligt i enkätsvaren.

Av länens redovisningar kan man utläsa en tydlig vilja att förbättra arbetet kring jämställdhetsfrågorna. Flera län har pekat ut jämställdhetsfrågor som strategiskt viktiga ur ett tillväxtperspektiv. Man kan samtidigt konstatera att länens redovisningar är mycket olika avseende detta område, vissa län är utförliga, andra län saknar i stort beskrivningar inom området. Detta kan indikera på ett behov av kompetensstöd i detta arbete, vilket också ett flertal län efterfrågar. Även om vissa län genomfört, eller planerar genomföra, kompetenshöjande åtgärder så bör det finnas skäl att ytterligare öka insatserna för kompetenshöjning och erfarenhetsutbyte.

En av de slutsatser som Glesbygdsverket drar utifrån de inkomna redovisningarna och underlagen är att kvinnors och mäns olika villkor beträffande arbete, företagande och service på landsbygden ytterligare måste belysas. Frågorna om företagande och serviceutveckling generellt bör också belysas.

4.3 REGIONFÖRSTÖRING; LOKALA ARBETSMARKNADSREGIONER

Tre län anger att regionförstörelsens betydelse för landsbygden bör belysas. Regionförstörelse kan i vissa sammanhang vara ett sätt att utveckla landsbygd främst genom att planera snabbare kommunikationer. I andra sammanhang kan regionförstörelse uppfattas som hot för områden som har för långa geografiska avstånd till större tätort/stad. Glesbygdsverket anser att det vore av värde att närmare studera och belysa regionförstörelsens inverkan på landsbygden.

Vidare kan en studie av en mikroarbetsmarknadsregion bli aktuell att genomföra i samarbete med ett eller flera län.

4.4 SAMHÄLLSPLANERING

Några län betonar vikten av att se utveckling av landsbygden som helheter, där den fysiska planeringen är av stor betydelse. I länens redovisningar nämns en rad olika exempel på betydelsefulla områden, såsom infrastruktur, frågor rörande fastighetsbildningar, bygglovsfrågor, strandskydd, m.m.

Glesbygdsverket anser att det finns skäl att titta närmare på några av dessa frågor utifrån landsbygdens tillväxt- och utvecklingsperspektiv.

4.5 KOMPETENS- OCH KUNSKAPSTÖD INOM OMRÅDET

Det finns en stor efterfrågan från länen på fortbildning, erfarenhetsutbyte och metodkunskap. Glesbygdsverket i samarbete med Jordbruksverket avser återkomma med förslag till metodstöd och kompetenshöjning inom området. I sammanhanget bör flera nationella myndigheter kunna bidra med kunskapsstöd och ett sammanhållet program bör kunna utformas. Det bör också vara intressant att få inblick från andra länder, vilket också efterfrågas av flera län.

4.6 ÖVRIGA REFLEKTIONER

I länens redovisningar är utbildningsfrågorna svagt betonade när det gäller insatser som bidrar till regional utveckling. Icke desto mindre är det ett område som kan vara viktigt att lyfta fram i det fortsatta arbetet.

4.7 AVSLUTNING

Glesbygdsverket har erhållit ett intressant och omfattande kunskapsunderlag från län/regioner och ser stora möjligheter att i slutrapporten vidareutveckla ovanstående frågeställningar.

Som ett resultat av uppdraget hittills kan ett nätverk av handläggare på länsnivå bildas. Ett annat resultat är att det till Glesbygdsverket framförts att redovisningen av landsbygdsuppdraget i sig medfört ökade kontakter inom länen och internt mellan enheter inom de olika länsstyrelserna. Kontakterna på den nationella nivån kan också fördjupas, främst med Jordbruksverket, men också med andra nationella myndigheter/organisationer.